

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. junija 1880.

Obseg: Šota sposobna za nastiljo in gnojitev. — Še enkrat o prepozni košnji. — Glicerín se priporoča za mazilo sodcev. — Da žaklji trdni ostanejo. — Gospodarske novice. — Pobirki. — Šolstvo. — Popotovanje po Bosni. (Dalje.) — Slovensko slovstvo. — Mnogovrstne novice. — Obravnave iz deželnih zborov. — Njihova Prevzvišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let knezonadškof v Gorici. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Šota sposobna za nastiljo in gnojitev.

Spisal prof. Povše.

Sl. kmetijsko ministerstvo v svojih 12 točkah, katere razpravljajo povzdigo govedoreje in jih je družbam kmetijskim v prevdarek poslalo, našteva tudi to, da bo treba misliti na šoto kot podporno nasteljo.

Ker imamo prav mi Kranjci jako obširno močvirje, na katerem se bo posebno vsled sedaj nameravanih zboljšavanj mnogo šotnih odpadkov dobilo, vstrežem morda, če objavim izide raznih poskusenj, kakoršne so se po svetu vršile s šoto.

Po Nemškem so skušali s šoto kar naravnost gnojiti zemljo, vendar so vse take poskušnje pokazale, da v tem oziru šota nima prave gnojilne vrednosti. Vsakako koristi na lahkih peščenih zemljiščih, ker ima lastnost nategljivosti in po tem pripomore, da zemlja postane nekoliko bolj vlažna. Prav zato pa je v ilovnih zemljah naravnost škodljiva, ker uže tako preveč vlažno zemljo še bolje močvirno dela. Ko bo ljubljansko močvirje obdelano, treba bo misliti zboljšati dobroto travnikov in njiv, na katere se bodo sejale krmenske rastline. In kedo ne bo pritrnil temu, da z umnim gnojenjem bomo najhitreje pospešili naraščaj žlahnih trav.

Po Nemškem s šoto tako-le ravnaajo: Oni odločijo za 1 hektar zemlje 200 kub. metrov šote, kateri primešajo 12 kilog. apna, 400 kilog. kalijevih solí in 300 kilog. razkrojenih zmletih kostí. Vso to zmes spravijo na en kup, katerega z gnojnico prav dobro polijó. S tako zmesjo so toliko dosegli, kakor da bi bili zemljo pognojili z 250 kvintali (25.000 kilogr.) navadnega hlevskega gnoja.

Posebne vrednosti pa je šota za peščene zemlje, in sicer takrat, kedar se take zemlje gnojijo z umetnim gnojem, na pr. z zmletimi kostmi, s kalijevimi solmi itd., ker zaradi prevelike rahlosti taka zemlja nima v sebi teh raztopljenih gnojilnih snovi; šota pa jih kot primes ima, in tako zabrani, da se ne pogubijo v spodnje plasti, do katerih navadne rastline ne segajo s koreninami.

Kolike dobrote je taka gnojilna zmes, kažejo nam sledeče poskušnje.

Pridelalo se je ovsa na hektaru 16 kvintalov pri navadnem obdelovanju, pri gnojitvi z omenjeno zmesjo pa 25 kvintalov. Za nasteljo je šota prav sposobna, ker ohrani tla suha popivajoča vso scavnico v-se. Tudi

pospešuje razvitek solnitarjevih solí, kar se toliko bogateje vrši, če skrbimo, da je gnoj, obstoječ iz živinskega blata in šotnega nastilja, zmerom prav dobro, trdo poteptan in vedno z gnojnico polivan, kajti v razvitek solnitra treba je vlažnosti. Če se takemu gnoju še nekoliko kalijevih solí ali tudi pepela dodaja, še hitreje se razvija prerodovitni solnitar iz amonijakalnih solí, kakoršne se v slehernem organskem gnoju razvijajo.

Profesor Therlinger je poskušal gnojiti zemljo za krompir s takim gnojem in našel je, da je pridelal na 1 hektaru z gnojitvijo od 500 kvintalov navadnega gnoja 150 kvintalov krompirja, z gnojitvijo 500 kvintalov tlakovega gnoja (z nastilom šote namesto listja) pa 160 kvintalov; prav zdatno pa je pomnožil rodovitnost s tem, da je gnoju (živalski gnoj in šota kot nastil) pridružil še 6 kvintalov pepela, pridelal je potem 210 kvintalov krompirja. (Konec prih.)

Še enkrat o prepozni košnji.

To, kar so naši gospodarji zaradi košnje brali v zadnjem našem listu, potrjuje prof. Wilhelm tudi v „Slov. Gosp.“ tako-le:

Pogosto trobi se gospodarjem na ušesa velevažni nauk: pojdite kosit o pravem času, ne prerano, še manj pa prepozno. Vendar, kedaj je pravi čas? — Kmetovalci odgovarjajo: kedar je vreme ugodno za njo! To je uže res, a vendar ni po vsem resnično. Treba je, ako vreme le količkaj pripušča, gledati na to, kako je trava zrela. V tem smislu je kosit iti takrat najboljše, kedar je večina rastlin stopila v polno cvetje. Do te dobe je trava uže toliko dorastla, da se dobí primerno veliko sená. Toda kar je še več vredno, je pa to. V omenjenem času, ko stopijo rastline v polni cvet, imajo one v sebi največ in za živino najboljših, najložje prebavljivih tvarin, ki ostanejo v njih, ako se pokosijo. Ako pa s košnjo odlagamo, tedaj se steblovje vtrdi in v njem nabrane hranivne tvarine porabijo se za seme. Vsaka rastlina potrebuje največ tvarin in moči za napravlanje semena. Zato ima pozna in dozorela trava puhlo steblovje. Ob enem posušijo se listki, ki imajo mnogo živini jako koristnih tvarin v sebi, ter se pri pozni košnji in kesnem spravlanji sená močno izgubijo. Naposled še dozori plevel in trosi svoje seme, da tako škodljivi zárod celemu travniku vrine.

Pravijo, da pozna košnja daje veliko več sena, kakor bolj rana. To je pa le navidezno. Trda, okorna trava in steblovje se ne dá tako lepo zložiti in stis-

niti, kakor ob pravem času pospravljeno senó. Re-divna vrednost poznega sena se ne dá nikakor v eno vrsto staviti z bolj rano pokošenega.

Pomisli je še naposled na otavo. Prej ko je seno pospravljeno, več časa dobimo za otavo. Tukaj je gotovo velike koristi kolikor mogoče zgodnja košnja. Zato priporočamo kmetovalcem: idite sená kosit o pravem, kolikor mogoče ranem času.

Gospodarske skušnje.

Glicerin se priporoča za mazilo sodcev,

ki imajo na solncu biti, naj so polni ali prazni. Z glicerinom namazani sodci se obvarujejo škode in ne počijo. Glicerin ni tako drag, kakor nekateri mislijo, in potem takem priporočila vreden za sodce, ki se pošiljajo na pot.

Da žaklji trdni ostanejo,

naj se platno, iz katerega se delajo, 24 ur namaka v vodi, v kateri se je kuhala hrastova čreslovina. Vzame se v ta namen 1 kilo čreslovine na 14 litrov vode. Toliko čreslovine zadostuje za 8 metrov platna, katero se potem zmiije s čisto vodo. Čreslovina prešine niti prediva ali konopnine in jih neki naredi tako trdne kot usnje.

Gospodarske novice.

* *Za deželno razstavo v Gradci* so dosihmal nabrali 22.119 gold. darovanega denarja. Lep donesek!

* *Trtna uš (phylloxera)* se širi zmerom dalje na Ogerskem. Nedavno so zasledili, da je grof Csakyjevih vinogradov v Borzodski županiji 100 oralov pokončala. Sploh imajo na Ogerskem zdaj v 12 vinskih krajih trtno uš.

* *Goveja kuga* je sedaj v Dobaru v Dalmaciji, v ogulinskem okrogu in karlovški županiji na Hrvaškem.

* *Nasledki zaprtije ruske in rumunske meje začetkom leta 1882. za Galicijo.* Galicija je za vsako leto iz Rusije in Rumunije nakupila 80 do 100.000 goved, katere so gališki živinorejci pitali (debelili) in pitane z dobrim dobičkom naprej prodajali. Vse to bode nehalo leta 1882., ko avstrijska vlada mejo proti Rusiji in Rumuniji za vvažanje goveje živine zapre. Po takem bode res treba, na vse strani misliti, kako domačo živinorejo povzdigniti, da prebivalcem Avstrije ne bode mesa manjkalo.

Slovstvene stvari.

Pobirki.

Spisuje Davorin Trstenjak.

6.

Bužiti, bežgati.

Gosp. prof. Erjavec piše („Letopis Matice slov.“ 1880. str. 133 in 135), da bužiti v Bolcu označuje: koruzo slačiti, bežgati pa: luščiti fižol, turščico, orehe itd.

Ti besedi ste slovanski po koreniki, a ne po obliki. Korenika tema besedama je: buk-buc, in mi imamo v srbsčini iz te korenike: bucati, derati, dreti, slov. buc-ati, z nožem dreti (Janežič), srb. raz-bučiti, zerreissen, tudi: raz-buc-ati.

To besedo nahajamo tudi v venetščini: sbusar,

Obst schälen, ker venetščina glasnika **c** in **k** spreminja v **s** (beri kakor slov. **z**), in govori: busa mesto: buca, bok, foramen. Vpliv venetščine je tudi storil, da nekateri primorski Slovenci tudi slovenski **c** kot **z** izgovarjajo, in rečejo: petiza mesto: petica. Da je v besedah: bužiti in sbusar, iskati prvotni glasnik **c**, pričuje italijanska oblika besede: sbucciar, Obst schälen, den Thieren die Haut abziehen, den Bäumen die Rinde abnehmen. Ker grkoitalščina teme: buk-buc, ne pozna, je italska beseda morala iz venetščine v oni dobi priti, ko še venetščina glasnika **c** in **k** ni spreminjala v **s** (**z**).

Iz debla: buk-buc je slov. buc-ika, Stecknadel, ker buca, in ime ribe: buc-ika, mugil Cephalus, riba, katera buca, ima ostre zobe in ostre plavute; Venetčan jo po pravilih glasovskih svojega jezika imenuje: bos-ega, iz: buc-ika, ker mu je: **s = c**, **e = i** (primeri: bevere iz bibere) in **k = g**.

Nahajamo še tudi v venetščini besedo, katera pričuje, da je venetščina rabila obliko: buk, in sicer: sbuzz-ega, iz: sbuc-ciga, Riss, fig. Streit, Zank.

Indogermanski (arjanski) narodi pa so iz pomenov: dreti, reissen, schinden, stvarjali poznamenovanja za: skorjo in kožo; primeri to potrjujejo:

1. Gršk. λέπος, Schale, Rinde, Hülse, iz: λέπω, lupim.

2. Gršk. δέρμα, Haut, iz: δέρω, reisse, schinde, derem.

3. Lat. cortex, sansk. krit-ti, Birkenrinde, iz: krint-âmi, disseco, scindo, irski: cairt, cortex. Iz te korenike izvajajo vsi kritični jezikoslovci tudi anglosaksonsko hrind, novonemško po odpadlem: **h** — Rinde, in tudi: das Rind, das Rindvieh, je živinče, katerega koža (hrind, rind) se dere. Sorodno je menda staroprusko: klente, krava.

4. Škandinavski: skinn, cutis, koža, za: skind, se tudi vjema z besedo germansko: skind — schinde.

5. Staroslovansko az-no, corium detractum, najde razlago v rusk. az-ët, gähnen, klaffen, spalten, spitzen, zato ruski az-vo, stimulus, venetski asiar, scorticare. Da se ima v koreniki az, prvotni pomen zbadanja, klanja, drétja iskati, pričujejo besedne tvarine: staroslov. az-va, ἐντόμις, incitio, Einschnitt. V latinščini imamo s prvotnim **g**, ag-o-lum, stimulus, starogorenjenemški z nazalom: ang-o, stimulus. Po istih nazorih je tudi: buccia, scorza, in pele de l'anemal co la lana.

Venetskoitalska: buccia, Rinde, Haut, Hülse, je toraj sorodnica slovenske: buča, tikev, Kürbiss, pa tudi lubanja, Schädel, primeri: golobučast, calvo capite. Buča označuje prvotno isto, kar lubina, Melone, iz korenike: lub = rub, seco, odkod tudi lub, liber, Bast. Naše je toraj: bučit, bučkati; oblike: bužit in bežgat, so venetskoitalske spake nastavše: iz busar in busgar, busegar. V besedi: bežgat se je glasnik **u** spremenil v **e**, kakor v besedah: buditi in bedeti.

Mi bi toraj v besedi: buccia nov dokaz za slovanskost starodavnih Venetov našli. Učeni francoski pisatelj grof Gobineau pa v svojem slovitem delu „Sur l'ingalité de raçes humaines“ z antropologičnimi in starinoslovskimi dokazi podpira naše trdenje. Tudi slavni angleški pisatelj G. Latham ima starodavne Venete za Slovane (glej njegovo knjigo: „The nationalities of Europe“ II, 416); in sami Italijani, na primer: Ciampi v svoji knjigi: „Osservazioni intorno ac moderni sistemi sulte antichité etrusche Fiorenza 1824“ dajo veljati, da so v predhistorični dobi v Italiji Slovani stanovali.